

Helyierőforrás-vezérelt helyi gazdaságfejlesztés¹

Mezei Cecília² – Póla Péter³

1. BEVEZETŐ

Egy térség sikeres fejlesztése jelentős részben a helyi erőforrások optimális felhasználásán, azok megfelelő valorizálásán múlik, ezért a helyi fejlesztést helyi adottságokra, helyi (belső vagy endogén) erőforrásokra kell alapozni. Ugyanakkor mit tudunk ezekről a helyi erőforrásokról? Rendelkezésre állnak-e egyáltalán, s ha igen, milyen mennyiségben és minőségben? Mit tekintenek erőforrásnak a fejlesztési folyamat szereplői és vajon sikeresen tudják-e egy térség fejlesztése érdekében használni azokat? Egy bőséges erőforrás listából mit ismer el a helyi közösség, mit képes valóban a fejlesztések alapvető elemének tekinteni? Vajon egy térségben egy olyan fejlesztési stratégia, amely a meglévő, de eddig nem felismert vagy nem (kellő mértékben) használt helyi erőforrásokra támaszkodik, mennyiben lehet sikeresebb, mint a sablonos, az eddig is használt erőforrásokat fetiszizáló stratégiák? Vannak-e ilyen jellegű érdemi próbálkozások? Láthatóak-e innovatív, kreatív elemek a helyi fejlesztési stratégiákban, illetve a stratégiai célok megvalósulását segítő konkrét projektek szintjén? Ezekre a kérdésekre aligha adható elfogadható válasz mindaddig, amíg nem definiáljuk, mit értünk helyi erőforrás alatt. Tanulmányunkban ezért mi erre a kérdéskörre fókuszálunk.

Buday-Sántha Attila professzor úrral sokat és sokszor beszélgettünk a helyi fejlődési problémák keletkezésének okáról és megoldási lehetőségeiről. Egyetértettünk abban, hogy a divatos és pláne a fejlesztéspolitika által felkapott, uniformizált eszközök nem hoztak tartós sikereket azokban a terekben, amelyeket a külföldi és a hazai tőkebefektetések messze elkerültek, és amelyek tartós depressziós állapotba sülyedtek. Professzor úr több helyen is hangsúlyozta és leírta (Buday-Sántha, 2010, 2011, 2014), hogy az agrárgazdaság a társadalom által igényelt szolgáltatásokat csak életképes méret- és üzemszerkezet mellett tudja nyújtani. Úgy vélte nem létezhet olyan helyzet, amelyben megspórolható a hatékonyság követelménye, miközben azt is

---

¹ A tanulmány megjelenését az NKFIH NK #104985 sz. támogatási szerződése („Új térformáló erők és fejlődési pályák Kelet-Európában a 21. század elején”) támogatta.

² tudományos munkatárs, MTA KRTK, egyetemi docens, Kaposvári Egyetem, mezeic@rkk.hu

³ tudományos munkatárs, MTA KRTK, főiskolai docens, Eötvös József Főiskola, pola@rkk.hu

hangsúlyozta, hogy bár a periférikus, rurális térségekben az agrárgazdaság kétségtelenül a legfontosabb bázis, de semmiképp sem lehet kizárólagos vidékfejlesztési eszköznek tekinteni. Olyan integrált vidékfejlesztés szükségességét hangsúlyozta, ami nem szakad el a helyi adottságoktól, lehetőségektől, amelyek pedig a mi kutatásaink fókuszát képezik. Bár a közelmúltban indított, a helyi erőforrások pontos definiálására, egyfajta osztályozására törekvő kutatásunk átfogó, elméleti síkon halad és nem kizárólag a vidéki térségekre fókuszál, ugyanakkor ott is alkalmazható összefüggéseket tár fel.

Elhibázottnak véljük azt az ágazati és regionális politikát, amely a helyi problémákra adott egyedi megoldások lehetőségét nem kínálja fel, mert például hiányzik hozzá a megfelelő szemlélet és az alkalmas eszközrendszer, ám sokszor a komplex helyi fejlesztéseket megalapozni képes információs bázis sem áll rendelkezésre. Holott a helyi erőforrások számbavétele, ismerete elengedhetetlen lenne akkor, amikor egyedi, alulról építkező megoldásokat keresnek a helyi, térségi fejlődési irányok és utak kijelöléséhez. Sokszor egy-egy jó megoldás megtalálásának éppen ez a legfőbb gátja.

Ugyanakkor a hazánkban fokozottan jelentkező európaizációs nyomás ezt a fajta place-based szemléletet szinte teljesen ellehetetlenítette (Mezei, 2016, Faragó, 2016). Jóllehet a 2014 utáni programozási időszakra a K+F támogatási irányokat meghatározó S3 (térségi intelligens szakosodási) stratégiák készítésének, vagy az olyan új kohéziós politikai eszközöknek, mint a CLLD (közösségvezérelt helyi fejlesztés) egyértelmű az alulról építkezést támogató üzenete, mégis a gyakorlatba átültetve ez az alapelv kevésbé érvényesül. A tanulmány éppen azt vizsgálja, hogy lehet-e ezekkel a külső nyomásokkal, kényszerekkel (pályázatküirások, európai uniós szabályok stb.) szemben olyan stabil fejlesztési irányokat kijelölni helyi szinten, amelyek a helyi erőforrások optimális felhasználásával garantálhatnák az egyes térségek megfelelő bekapcsolódását a gazdasági vérkeringésbe, a nemzetközi, térségi munkamegosztásba és a településhálózatba.

2. HELYI, REGIONÁLIS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI IRÁNYZATOK

A helyi erőforrásokra alapozott fejlesztési modell hosszabb idő óta jelent alternatívát a klasszikus modellekkel nem magyarázható gazdasági folyamatok igazolására és a fejlesztési beavatkozások tervezésére. A helyi erőforrások kedvező együttállásáról, összetételéről és hatékony kihasználásáról számos, tudományterületenként is erőteljesen különböző elmélet és irányzat született már.

Az erőforrás kifejezés a közgazdaságtan klasszikus elméleteiben a termelési tényezők szinonimájaként merül fel, azaz olyan input tényezőként, amelyet más javak előállításához használnak fel. Más megközelítések eltérő tökéértelmezéseket és természetesen más típusú termelési tényezőket és erőforrásokat is elismernek, vegyük például a humánerőforrásokat vagy a társadalmi tőke alkotóelemeit. Az erőforrás-tőkeképződés kapcsolatok ugyancsak

sokszínű magyarázattal rendelkeznek a különféle irányzatokban. A nem is olyan könnyen definiálható és beazonosítható erőforrások elhelyezkedése, térbeli megoszlása, természetes (piaci folyamatok) vagy irányított (fejlesztéspolitikai beavatkozások) mozgása ugyanakkor bizonyosan komoly kihívással bír a térségek fejlődésére.

A közgazdaságtanban például a gazdasági növekedés térbeli hatásait magyarázni próbáló vagy éppen az ennek következményeit kezelni akaró fejlesztéspolitikai beavatkozások, intézmények és eszközrendszerek oldaláról közelítő elméletek sora próbálta már a helyi/területi adottságok, jellemzők alapján magyarázni a fejlődés kérdését. Gondoljunk csak az endogén növekedési elméletekre, amelyek éppen a térségi erőforrásokat, potenciálokat és sajátosságokat tekintik a további fejlődés alapjának, kiinduló bázisának (Lengyel–Rechnitzer, 2004), vagy Krugman új gazdaságföldrajzi irányzatára, amely a termelést térben elhelyező gazdaságföldrajzba beépülő térbeli modellezés fontosságát hangsúlyozza (Bernek, 2000).

A fejlesztéspolitika reakciója ugyanakkor kettős, hiszen vannak a place-neutral és place-based szemléletnek is követői (Barca és társai 2012), ám helyi, területi szinten a kialakult gazdasági szerveződés és területi munkamegosztás ellen csak a helyi alternatívák megtalálásával, a helyi potenciál kihasználásával és a helyi erőforrások mozgósításával van esély fellépni, ez a helyi gazdaságfejlesztési irányzat, a bottom-up szemlélet lényege (Bajmócy, 2011, Mezei, 2006, G. Fekete, 2001).

Egy adott lokalitás a területi versenyben elfoglalt pozíciója ismeretében cselekedhet egyrészt a tökevonzás, külsőerőforrás-bevonás elősegítésével, másrészt a területi munkamegosztás megváltoztatásával vagy azon „rések” megtalálásával, amelyek a helyi erőforrások jobb, hatékonyabb, teljesebb felhasználásával új utakra, fejlődési pályákra terelheti a helyi gazdaságot, azaz a keresletoldali stratégia érvényesülését teszi lehetővé. Blakely és Leigh (2010) helyi gazdaságfejlesztési általános elméletében például a helyi erőforrások úgy csatornázódnak be a helyi fejlődési folyamatokba, hogy a számba vehető helyi erőforrásokhoz hozzáadódik a hely hozzáadott értéke, azaz a helyi erőforrások felhasználási képessége. Ha itt egy támogató közeget feltételezünk, akkor a helyi erőforrások gyarapodásának eredményeként jön létre maga a helyi fejlődés, de semleges feltételek esetén csak a szinten tartás, míg kedvezőtlen körülmények esetében a helyi erőforrások (el)fogyása is létrejöhethet. Tödtling (2011) és Blakely (2011) ráadásul még tovább bontja helyben előforduló erőforrásokat belső és helyi erőforrásokra. Míg az előbbi a természetben előforduló és/vagy a társadalom által előállított alapvető erőforrásokat jelenti, addig a helyi erőforrások esetében inkább azt mondhatnánk, hogy minden, ami nem külső.

A helyi fejlesztéseknek tehát a helyi erőforrások megtartására, hatékony hasznosítására és a tökeképződés elősegítésére kell koncentrálniuk. Angelusz (2010) szerint azonban miközben valamennyi tőke egyben erőforrás is, nem minden erőforrás válik tőkévé, vagyis ha nem hasznosul, nem szolgál

helyi szükségletet, akkor nem járul hozzá a helyi tőkefelhalmozáshoz, azaz a fejlődéshez. Nem véletlenül áll a helyi fejlesztési irányzatok homlokerében éppen a kihasználatlan helyi erőforrások köre.

3. A HELYI, TÉRSÉGI ERŐFORRÁS-ALAPÚ FEJLESZTÉS ALAPJAI

A helyi, térségi fejlesztési alternatívák megtalálásához szükség volna a helyi erőforrások teljes körének ismeretére, a tőkeképződési folyamatokban játszott szerepüknek a feltárására és ezek alapján olyan fejlesztési irányok kidolgozására, amely komplex módon képes kezelni a helyben rendelkezésre álló lehetőségeket.

A helyi erőforrás azonban olyan szubjektív fogalom, amelyet a potenciális fejlesztési szereplők alakíthatnak a saját szájuk íze szerint (Allefresde, 1992), s amelyet a helyi, térségi fejlesztési elméletek is rendszerint általános kiindulásként használnak, de szinte sosem nevesítenek vagy részleteznek. Fejlődéseméleti és fejlesztéspolitikai irányzatok más és más tényezőket sorolhatnak a kiinduló, a fontos vagy éppen a támogatott erőforrások közé, ami lényeges rétegeket fedhet el, így deformálva az adott lokalitás komplex erőforrás-rendszeréről alkotott képet. Minderre még ráakad a idődimenzió is, vagyis amit ma erőforrásnak tekintünk, holnapra elértéktelenedhet (pl. egy időben az orosz nyelvtudás a munkaerőpiacon) vagy elfogyhat (fosszilis energiahordozók), és fordítva is igaz (ld. az érintetlen táj, a tiszta levegő vagy a GMO-mentesség értéknövekedése). Az időbeliségen kívül azonban a térbeliség is befolyásolja a helyi erőforrások körét, azaz elképzelhető, hogy egy mocsaras, lápos vidéket egyidőben tekintenek leküzdendő akadállynak és csodálatos természeti értéknek a tér különböző pontjain. Természetes dimenzióként felvetődik még a helyi erőforrások szubjektív értékelésének különbözőségéből fakadó eltérés is. Például egy műemlékvédelem alatt álló épület a bentlakó számára egy vizesedő, dohos lakóház, amit a műemlékvédelem nem enged szabadon felújítani, miközben ugyanaz az épület, ugyanakkor a külső szemlélő számára a régmúlt egyik hagyatékaként, turisztikai látványosságként jelenik meg. Nem egyszerű tehát annak meghatározása, hogy pontosan hol kezdődik és hol ér véget helyi erőforrások köre, pláne nem könnyű feladat ezen erőforráslista mennyiségi és minőségi dimenzióinak rögzítése.

Amit a fejlődéseméletek sem igazán tudtak kezelni az az, hogy milyen elvek mentén dől el egy-egy erőforrás helye a globális gazdasági-társadalmi és környezeti rendszerben. Ráadásul a helyi erőforrások közül az egyéni és kollektív javakra vonatkozó döntéseket más-más dimenziókban hozzák meg, különböző tényezők és eltérőképpen befolyásolják azt. Lehet-e ezt területi egységenként, lokalitásonként, településenként, gazdasági körzetenként egységesen kezelni, ahogy a helyi/térségi fejlődési elméletek ezt feltételezik? A piacgazdaságokban (s lassanként a globalizáció hatásaként mindenütt) elég egyszerű haszonelv mentén a globális gazdaság profitot termelő egységei

kihasználják minden térből a számukra szükséges helyi erőforrásokat. A globális gazdaság szerveződése azonban jól láthatóan és sokak által elemzeten térben koncentrálnak (agglomerációk, klaszterek, gazdasági/iparági körzetek stb.). Ennek számos lényeges hatása van a helyi erőforrásokra. Vannak erőforrások, amelyeket a tér egy adott pontjára koncentrálnak (pl. alapanyagok), míg másokat érintetlenül hagy (pl. munkanélküliek), megint másokat a térbeli diffúzióra kényszerít (pl. erőforráshiány miatt a gazdasági körzetet elhagyó vállalkozások). A gazdasági fejlődéssel szükségszerűen együtt jár a működéséhez felhasznált erőforrások körének és súlyának, fontosságának változása is, ami megint csak folyamatosan átértékeli a helyi erőforrásokat és azok helyzetét, pozícióját. Ezekre a folyamatokra vajon tudnak-e a helyi erőforrás-birtokosok kellően reagálni, megfelelő döntéseket hozni? A magántulajdonosok esetében a korlátozott információ és a profitmaximalizálás lesz vélhetően a vezérlő elv, ami mentén a saját „tulajdonukat” hasznosítják, ám a kollektív javak és a közösségi szereplők esetében egészen más döntési helyzet alakulhat ki, s a területi fejlődéssel foglalkozó elméletek is szükségszerűen ezzel a szállal és közösségi beavatkozások lehetőségeivel foglalkoznak, elfogadva, hogy van egy erőforrás-megosztás, egy helyzet, amit kezelni kell.

A tőkekategóriák és a tőkeképződés folyamata szintén elméleti modelleként eltérő értelmezéssel bírnak, így szintetizálásuk, összevetésük komoly ellentmondásokra és szinergiákra hívhatja fel a figyelmet. Maga a tőke is nehezen definiálható. Közgazdaság-elméleti oldalról minden erőforrás, amit adott technológiai fejlettség mellett inputként használhatunk a termeléshez/szolgáltatáshoz és az egyéni/társadalmi szükségletek kielégítéséhez. Ugyanakkor a helyi fejlesztési elméletek sokszor éppen a ki nem használt erőforrásokra koncentrálnak, amelyek a jelenlegi felhasználás mellett (minimum helyben, de akár globálisan is) ugyan feleslegesnek tűnnek, ám ezek mozgósítása, innovatív alkalmazása akár fejlődési lehetőséget, új tőkeképzési megoldást is nyújthat. A tőke itt nem csupán a klasszikusnak számító pénztőke és fizikai tőkeelemeket jelentheti, hanem a jóval később „felismert” humán tőke és társadalmi tőke kategóriákat, illetőleg akár olyan komplex értelmezéseket is, mint például a területi tőke (Camagni, 2009), vagy a társadalmi tőke (Coleman, 1998, Putnam, 2000) elméletei, vagy olyan speciális tőkeelemeket, mint a kulturális tőke vagy a kapcsolati tőke (Bourdieu, 1998, Lengyel–Szántó, 1998; Pecqueur–Zimmermann, 2004) vagy a rurális tőke (Castle, 1998), stb.

A helyierőforrás-bázisú komplex térségfejlesztést elősegítő elméleti és döntéstámogató modell megalkotásához tehát elsőként a helyi erőforrások interdiszciplináris definíciójára lenne szükség a különböző fejlődéselméleti irányzatok szintetizálása és az egyes tudományágak gondolkodásmódjának, eltérő elemzési módszerének összevetése révén. További kutatási irányokat jelöl még ki, hogy az egyes helyi, térségi fejlődéssel és/vagy tőkeképződéssel foglalkozó elméleti bázisok többsége kihangsúlyozza a helyi erőforrások

és a fejlődési trendek helyi adottságokhoz való illeszkedésének kiemelkedő jelentőségét, ám ezekben az elméletekben rendszerint nem feltárt a helyi erőforrások pontos köre, és legtöbbször csak egy ágazat, szektor vagy tőkelem oldaláról közelítenek, így hiányzik egy olyan komplex helyi erőforrás vizsgálat, amely a szinergikus összefüggésekre is koncentrálna.

Feltételezésünk szerint a meghatározó fejlődéseméleti megközelítések összevetésével listázható a helyi erőforrások általánosan elfogadott köre és meghatározható azok tőkeképződésben játszott szerepe is. Nem mindegy azonban, hogy a beazonosított erőforrások milyen területi megoszlásban és milyen minőségi/mennyiségi jellemzők mentén állnak rendelkezésre. Ezek ugyanis a helyi adottságokkal, fejlődési potenciálokkal és korlátozó tényezőkkel (szabályozás, kitettség, globális trendek, erőforrás-felhasználási trendek) együttesen határozzák meg az adott hely fejlesztési és fejlődési lehetőségeit, ami nem biztos, hogy összhangba áll azokkal a fejlesztési elképzelésekkel, amelyek a helyi fejlesztési koncepciókban, stratégiákban és pláne a konkrét fejlesztési projektekben visszatükröződnek.

A továbbiakban azt a tipizálási keretet vázoljuk fel, amely mentén a helyi erőforrások definiálása, számbavétele, listázása elindulhat, egyfajta kiindulási alapot szolgáltatva a kérdéskör komplex áttekintéséhez, szemléletéhez.

4. A HELYI ERŐFORRÁSOK TIPIZÁLÁSA

A helyi erőforrások és az azokból képződő tőkeelemek osztályozására, tipizálására már korábban is történtek kísérletek.

Lukovics (2008) egy térség belső erőforrásai közé például az alábbiakat sorolja:

- tőkemennyiség,
- földrajzi adottság,
- a munkaerő mennyisége és minősége,
- a fizikai infrastruktúra minősége,
- társadalmi, kulturális, tradicionális háttér,
- hatalmi intézményrendszer (központi vagy önkormányzati döntések),
- a piaci szereplők kapcsolatrendszere,
- környezeti állapot.

Peyrache-Gadeau és Pecqueur (2004) a helyi erőforrások egy olyan tipologizálását alkalmazza (1. ábra), amely az erőforrás felhasználási területe és helyi kötődése szerint kombinálható, s amely az egyes elemek kreatív valorizálását segítheti a stratégiaalkotás során.

Erőforrás	Nincs lokalizációs kényszer	Van lokalizációs kényszer
Többféle hasznosítás	„másolható”, általános erőforrás (pl.: szőlő)	„lokalizált”, egyedi erőforrás (pl. szőlőhegyi táj)
Egyféle hasznosítás	„szektorfüggő”, általános erőforrás (pl.: borászat)	„védjegyes”, egyedi erőforrás (pl.: eredetvédett bor)

1. ábra: Erőforrás típusok egy borvidéki példán szemléltetve
(Forrás: Peyrache-Gadeau és Pecqueur 2004, 74. alapján saját szerkesztés)

Erre az osztályozásra építve rajzolhatók fel az erőforrások hasznosításának lehetséges módozatait. A felhasználandó erőforrások kijelölése mellett az is a helyi szereplőktől függ, hogy ezeket az erőforrásokat miként valorizálják. Vagyis az a fő kérdés, hogy a stratégia mit akar kezdeni ezekkel az erőforrásokkal. Egy adott térségben a helyi erőforrások felhasználásának négy különböző lehetősége adódik, melyből kettő az erőforrás eredeti jellegét megőrzi, kettő pedig módosítja azt:

- az erőforrás egyediségének megerősítése;
- az erőforrás általános jellegének megtartása;
- az általános jellegű erőforrás egyedivé tétele;
- az egyedi erőforrás általánossá tétele (Póla, 2014).

Az erőforrások osztályozását és felhasználásuk módját ötvözheti is egy helyi fejlesztési stratégia, ami az adott erőforrás jól átgondolt tudatos használatát jelenti.

A 2. ábra a helyi erőforrások általunk javasolt lehetséges tipizálásához nyújt kiindulási pontot. Az erőforrás-osztályozás és -felhasználás komplexitása miatt nyilvánvaló átfedések is érzékelhetők az itt felkínált csoportosítási szempontok és kategóriák között. Eleve két fő osztályozási logika „keveredik”, hiszen akadnak az erőforrások létezéséhez kötődő, és egy adott elem vagy erőforráscsoport felhasználásával összefüggő kategóriák is.

Néhány kategóriaképző tényező további magyarázatot is kívánhat.

Az egyes erőforrások *fejleszthetősége* a térségfejlesztése egyik kulcsa. Azon alapkategóriák, amelyek az előfordulásuk adott formájában felhasználhatók és fejlesztést vagy nem igényelnek vagy egyáltalán nem is fejlesztethetők (pl. a napsütéses órák száma) teljesen más kezelést igényelnek, mint a fejlesztésre váró, s ezáltal a további hasznosítást lehetővé tévő, esetleg hatékonyságot vagy értéket növelő beruházásokat kívánó helyi erőforrások köre.

Tárgyasultság	Fejleszthetőség
materiális immateriális	fejleszthető nem fejleszthető
Időbeliség	Szektorhoz kötődés
régi, tradicionális új (kreált) újszerűen használt újra felfedezett	egy szektorhoz kötődő (társadalmi, gazdasági, környezeti) multiszektorális
Helyspecifikusság	Felismertség
generikus specifikus	létező látens
Kisajátíthatóság	Szervezésigény
kisajátítható nem kisajátítható	szervezésigényes nem szervezésigényes
Fenntarthatóság	Helyi kötődés
megújuló nem megújuló	nem mobilizálható mobilizálható
Felhasználási szabályok	Összettség
szabályozott nem szabályozott	elemi összetett

2. ábra: *A helyi erőforrások lehetséges csoportosítási szempontjai*
(Forrás: saját szerkesztés)

Az *időbeliség* dimenziónál több példát is láthatunk arra, amikor egy erőforrást évszázadok óta – hagyományosan – használnak, így lényegében az megszakítások nélkül szolgálja egy térség fejlődését. Előfordulhat ugyanakkor, hogy egy erőforrás kimerül (ideiglenesen kimerül) vagy a gazdasági struktúra, a technológia változása miatt már nem, vagy nem úgy használható. Például amikor már egy erdő nem a fakitermelést, hanem a rekreációt vagy a genetikai védelmet szolgálja. Elképzelhető, hogy egy tradicionális erőforrás újszerűen, nem a hagyományos módon és nem a hagyományos célok mentén is hasznosítható. Az erőforrás ilyen újszerű felhasználási módja a helyi közösség kreativitását feltételezi. Léteznek olyan erőforrás típusok, amelyek teljesen újak, és amelyek jellemzően a kreált és főként jelentős szervezést igényelő változatok közé tartoznak. Mint ahogy arra is található példa, hogy egy régi erőforrást újra valorizálni kezd a térség. Ez esetben inkább az a jellemző, hogy az adott erőforrást az eddiginél nagyobb mértékben vonja be

a fejlesztési folyamatba (pl. termőföldek nagyobb arányának művelésbe vonása).

Az egyes erőforrások felhasználása látszólag egyszerűen *szektorokhoz* köthető. Ezek a klasszikusnak mondható szektorok a gazdaság, a társadalom és a környezet. Ez az osztályozás elképzelhető az elemi erőforrások és az erőforrások felhasználásának dimenziója mentén is. Egy szőlőültetvény a felhasználása során kapcsolódhat a mezőgazdasághoz, a szőlőhegy tájképe, különösen az épületegyüttesekkel együtt turisztikai és kulturális jellegű is lehet, a hagyományos eljárások, a kapcsolódó népszokások pedig a kulturális és a társadalmi szférához kapcsolódnak. A szőlőtermesztésre kiválóan alkalmas klíma és talajviszonyok így egyszektorú erőforrást jelentenek, de a szőlő és a kapcsolódó borászat és borkultúra komplex és multiszektorális felhasználást mutat.

A *helyspecifikusság* dimenzióban vizsgálódva egy erőforrás lehet nagyon erősen helyhez kötődő, és lehet az adott helyen meglévő, de generikusan használt. Ez esetben ismét az (elemi) inputok felhasználásához kapcsolódó kategóriával van tehát dolgunk. Az előző szőlő-bor példát megtartva egy tömegbor előállítására kiválóan alkalmas borvidék dönthet úgy, hogy a „terroir” adottságait kihasználva olyan speciális minőséget hoz létre, amely a klimatikus (esetleg mikroklimatikus) viszonyok miatt másutt nem hozható létre (pl. Gere Attila Kopár nevű cuvéje nemcsak villányi, de azon belül is csak egyetlen dűlőben hozható létre). Itt tehát azonnal helyspecifikus erőforrásról beszélhetünk. Természetesen ilyen specifikus erőforrás lehet a táj, amennyiben olyan jellegzetességei (természeti és/vagy épített környezeti) vannak, amelyek valóban egyedivé teszik (pl. Balaton-felvidék).

Az erőforrás *felismertsége* azért fontos a helyi fejlesztések szempontjából, mert sokszor a tudás, az ismeret hiányzik a leginkább a helyi értékek hasznosításához. Attól, hogy egy erőforrást nem veszünk észre, nem tudunk róla, még létezhet, ahogyan előfordulhat az is, hogy az adott erőforrásról tud a helyi közösség, de a felhasználásához nincs elegendő tőke vagy technológiai ismeret (ld. fejlesztésiigényesség).

Nyilván fontos és hangsúlyosan az erőforrás felhasználásához kapcsolódik, hogy az adott input (közcélu) hasznosítása nem ütközik-e olyan akadályokba, amelyek a felhasználás folyamatát megnehezítik vagy lehetetlenné teszik (*szabályozás, kizárhatóság, kizárhatóság*). A szabályozottság kérdésével a leggyakrabban akkor kerülünk szembe, ha egy adott erőforrás hasznosítása természetvédelmi vagy környezetvédelmi okokból jelentősen korlátozott, de ilyen lehet a műemléki védettséget élvező épületek, utcaképek fejlesztésének problémája is.

A *szervezésigényesség* szintén erőteljesen kapcsolódik az erőforrás felhasználásához. Mindenekelőtt azok a komplex elemek igényelnek jelentős szervezést, amelyek a helyi gazdaságfejlesztés szempontjából a legmeghatározóbbak. Gondoljunk csak, az egyének és intézmények közötti kooperáció szükségességére, vagy akár a tudásigényességre, stb.

Az erőforrás térségből való kiáramlásának az esélye nő, ha az *mobilizálható*, kimozdítható, s ez nem mindig előnyös az adott régió számára. Példaként említhetjük a kizárólag nyersanyag-értékesítésre alapozó országok egyoldalú gazdaság szerkezetét, vagy akár a folyamatos tudáskiáramlás negatív hatásait is. Az immobil elemek közé nyilván a természeti erőforrások, a táj, a klimatikus tényezők, a termőföld, stb. sorolhatók, amelyek hasznosítása, éppen ezért, helyben megoldandó feladatot ad.

5. ÖSSZEGRZÉS

A fejlesztés akkor lehet eredményes, ha adott terület helyi erőforrásaira alapoz (Kulcsár, 2006), ugyanakkor a regionális és globális hálózatokhoz való kapcsolódást is lehetővé teszi (Lowe és szerzőtársai, 1995), és teret ad a helyi részvételnek, a helyi kezdeményezéseknek.

A helyi erőforrások optimális és kreatív felhasználására építő fejlesztés sikeres gyakorlati megvalósításához mindenképp abban kell egyetértésre jutni – főleg az adott területi szint szereplőinek, hogy milyen adottságokat, tényezőket sorolnak a helyi erőforrások körébe. Ez pedig részben szubjektív. A helyi erőforrások összegyűjtése, megnevezése (különösen ezek fontossági rangsora) függ attól, hogy:

- melyek a legfontosabb stratégiai célok (amelyek kialakítása helyi érték- és érdekviták eredője),
- ki vagy kik azok, akik az erőforrás listát összeállítják (esetleg mást tart fontosnak egy közgazdász, mint egy szociológus; valószínűleg nem ugyanazt a prioritást állítja fel egy vállalkozó, mint egy alkalmazott; eltérő szempontjai lehetnek a különböző korosztályok képviselőinek, stb.)
- mennyire kreatívak a helyi szereplők, ki tudnak-e lépni a merev keretektől, és végül, részben ehhez kapcsolódóan is,
- milyen az uralkodó gazdasági paradigma, amely áthatja gondolkodásunkat, értékítéleteinket. A fejlesztéspolitika nagyon fontos kérdése lehet, hogy megalkotható-e és megvalósítható-e sikeres fejlesztési stratégia elmaradott, erőforrás-hiányos térségben csupán az erőforrások kreatív felhasználásával, vagy a nem használt, esetleg nem jól mobilizált erőforrások mozgósításával.

Az uralkodó gazdasági modell, a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendszer válsága, negatív hatásai miatt is terjedő helyi fejlesztési gyakorlat egyik hozadéka lehet, hogy a nem megfelelően valorizált helyi erőforrásokat újra felértékelheti. A helyi erőforrások ilyen szempontú előtérbe kerülése felveti és szükségessé teszi az erőforrás-fejlesztés, az erőforrás-gazdálkodás, az erőforrás-menedzsment és az ezekhez kapcsolódó helyi kompetenciák kérdését. A leszakadó térségek társadalmának szereplői azonban sokszor már az a kompetenciával sem rendelkeznek, hogy pontosan felmérjék saját erő-

forrásaikat. Ezeken a helyeken az erőforrás-listázást jellemzően külső szakértők végzik, akik gyakran egészen más szemüvegen keresztül szemlélik a térséget, annak adottságait, problémáit. Ezzel a helyi társadalom tagjait le is lehet szoktatni saját térségükről való gondolkodásról és gondoskodásról. Ezek a térségek így tovább gyengülnek nemcsak mennyiségi, de minőségi értelemben is, és jellemzően függő helyzetbe kerülnek – függés a begyűrűző hatásoktól, a külső döntéshozóktól és a támogatáspolitikától.

A helyi erőforrásokról és azok potenciális felhasználásáról kialakuló helyi tudás tehát elengedhetetlen lenne a helyi fejlesztés sikeréhez. Ez a tanulmány ehhez kívánt hozzájárulni néhány elméleti, értelmezési vitapont felvázolásával.

BIBLIOGRÁFIA

- Allefred, M. 1992: Helyi fejlesztés és helyi erőforrások. *Lemezíjság*, 28. – http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Lemezuar.Nsf/e865e1dacf38e2818525663b007896c5/ba9eaabe40f559478525663e0052a9d7?OpenDocument – 2016.03.13.
- Angelusz R. (2010): Tőke vagy erőforrás, *Szociológiai Szemle* (3), 147–166.
- Bajmócy Z. (2011): *Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe*. JATEPress, Szeged.
- Barca, F., McCann, P. és Rodríguez-Pose, A. (2012): The case for regional development intervention: place-based versus place-neutral approaches, *Journal of Regional Science* 52(1), 134–152.
- Bernek Á. (2000): A globális világ „új gazdaságföldrajza”, *Tér és Társadalom* 14(4), 87–107.
- Blakely, E.J. (2011): Rural, urban or regional endogenous development as the core concept in the planning profession. In: Stimson, R. J., Stough, R. és Nijkamp, P. (szerk.): *Endogenous Regional Development: Perspectives, Measurement and Empirical Investigation*. Cheltenham, Northampton, Edward Elgar. 73–82.
- Blakely, E.J. és Leigh, N.G. (2010): *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*. Singapore, London, New Delhi, Sage Publications Ltd.
- Buday-Sántha A. (2010): A vidék sorsa, a vidék helyzete, vidékfejlesztés. In Fábrián A. (szerk.): *Párbeszéd és együttműködés*. Sopron, Nyugat-Magyarországi Egyetemi Kiadó. 67–82.
- Buday-Sántha A. (2011): *Agrárpolitika – vidékpolitika*. Budapest, Saldo.
- Buday-Sántha A. (2014): A magyar agár- és vidékfejlesztés ellentmondásai. In Berk M. és Halász L. (szerk.): *A társadalom terei, a tér társadalma*. Budapest, Art Webber Stúdió. 55–74.
- Camagni, R. (2009): Territorial capital and regional development. In Capello, R. –Nijkamp, P. (szerk.): *Handbook of regional growth and development theories*. Cheltenham, Northampton, Edward Elgar. 118–132.

- Castle, E.N. (1998): A Conceptual Framework for the Study of Rural Places. *American Journal of Agricultural Economics* **3**, 621–631.
- Coleman, J.S. (1998): A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In Lengyel Gy. és Szántó Z. (szerk.) *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Budapest, AULA. 11–44.
- Faragó L. (2016): Az EU területi politikájának változásai közép-kelet-európai nézőpontból, *Tér és Társadalom* **30(2)**, 3–22.
- G. Fekete É. (2001): *Együtt – de hogyan? Innovációk a kistérségi fejlesztésekben*. Miskolc–Pécs, MTA RKK.
- Kulcsár L. (szerk.) (2006): *Vidékfejlesztés*. Gödöllő, SZIE.
- Lengyel Gy. és Szántó Z. (szerk.) (1998): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Budapest, Aula Kiadó.
- Lengyel I. és Rechnitzer J. (2004): *Regionális gazdaságtan*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Lowe, P., Murdoch, J. és Ward, N. (1995): Networks in Rural Development: beyond exogenous and endogenous models. In Ploeg J. D. van der és Dijk G. van (szerk.): *Beyond modernisation: The impact of endogenous rural development*. Assen, Van Gorcum. 87–105.
- Lukovics M. (2008): *Térségek versenyképességének mérése*. Szeged, JATE Press.
- Mezei C. (2006): A helyi gazdaságfejlesztés fogalmi meghatározása. *Tér és Társadalom* **20(4)**, 85–96.
- Mezei C. (2016): Limited involvement: the role of local and regional actors in the Hungarian Structural Fund management. In: Schmitt P. és Well L. V. (szerk.): *Territorial Governance across Europe: Pathways, Practices and Prospects*. London; New York, Routledge, 157–170.
- Pecqueur, B. és Zimmermann, J-B. (2004): *Économie de proximité*. Hermès–Lavoisier, Paris.
- Peyrache-Gadeau, V. és Pecqueur, B. (2004): Les ressources patrimoniales: une modalité de valorisation par les milieux innovateurs de ressources spécifiques latentes ou existantes. In Camagni R., Maillat D. és Matteaccioli A. (szerk.): *Ressources naturelles et culturelles, milieux et développement local*. EDES, Neuchâtel (Suisse). 71–89
- Póla P. (2014): Helyi erőforrások, vidékfejlesztési stratégiák. In Lukovics M. és Zuti B. (szerk.): *A területi fejlődés dilemmái*. SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 267–276
- Putnam, R.D. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and revival of American community*. Simon and Schuster, New York.
- Tödtling, F. (2011): Pike A., Rodríguez-Pose A. és Tomaney J. (2011): *Handbook of Local and Regional Development*. Routledge, London, New York.